

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

John Wyndham – Den Trifidů
Autorská kniha

Vedoucí diplomové práce: doc. Lenka Vilhelmová, ak. mal.

Autor diplomové práce: Eliška Růžičková

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této diplomové práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 25. dubna 2013

Děkuji vedoucí své diplomové práce, doc. Lence Vilhelmové, ak. mal., za odborné vedení, cenné připomínky a ochotu, s jakou se mi věnovala a svému otci, RNDr. Vlastimilu Růžičkovi, CSc., za rady a pomoc z oblasti biologie a typografie.

Anotace

John Wyndham – Den trifiků

Autorská kniha

Tato diplomová práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části se věnuji tématu krásné knihy, tedy bibliofilii, autorské knize, ilustraci a knižnímu umění obecně. Východiskem pro praktickou část je osobnost a dílo, konkrétně Den trifiků, spisovatele Johna Wyndhama, a zároveň význam a místo vědecko-fantastické literatury ve světovém umění. Teoretická část se skládá ze souboru ilustrací, návrhu obálky a typografického řešení knihy Den trifiků.

Cílem této práce bylo vytvořit knihu, která by se mohla nejen svým obsahem, ale i vzhledem, zařadit mezi hodnotnou literaturu.

Abstract

John Wyndham – The Day of the Triffids

Artist's book

This thesis consists of two parts – theoretical and practical. The theoretical part is focused on the topics of beautiful book – i.e. bibliophilia, artist's book, illustration, and overall literary art. The basis for the practical part of this thesis is figure and work, namely “The Day of the Triffids” by John Wyndham, as well as meaning and place of science fiction in the world of art. The practical part consists of set of illustrations, a cover design and a typographical solution of the book “The Day of the Triffids”

The aim of this work was to create a book, which could be classified as valuable literature, not only by its contents, but by its appearance as well.

Obsah

1. Úvod	7
2. Postapokaliptická sci-fi a její vývoj	9
3. John Wyndham	11
4. Bibliofilie	16
5. Autorská kniha	20
6. Barva	22
7. Barva v knize	23
8. Ilustrace ve sci-fi literatuře	24
9. Výtvarný a významový záměr praktické části diplomové práce	26
10. Zpracování praktické části diplomové práce	27
11. Závěr	30
12. Použité zdroje	31
13. Přílohy	34

1. Úvod

Jelikož mým druhým aprobačním předmětem je český jazyk a literatura, rozhodla jsem se využít možnosti propojit ve své diplomové práci oba tyto obory.

Literatura s výtvarným uměním se navzájem prolínají už odnepaměti. Od té doby, co se události a příběhy zaznamenávaly pouze malbami na stěnách jeskyní, přes starověké obrázkové písmo, bohatou výzdobu středověkých rukopisů, až po současné superhrdinské komiksy. Ať už v díle převládá složka literární nebo výtvarná, není cílem, aby jedna existovala na úkor druhé, ale aby se vzájemně doplňovaly v harmonickém celku. I když se může zdát, že v dnešní, stále se zrychlující době, kdy se stále častěji obracíme od tištěného písma k obrazovkám, či displejům moderních technologií, přestává být pro klasickou knihu místo, myslím, že pořád stojí za to alespoň na chvíli opustit hektický pracovní kolotoč a udělat si čas na kvalitní literaturu. Proto jsem si pro svou diplomovou práci zvolila jako téma práci s knihou.

Vědecko-fantastická literatura se nikdy netěšila všeobecné úctě a oblíbenosti. Čtenářská i odborná obec se totiž velmi striktně rozděluje na dvě skupiny – jednu oslavující sci-fi literaturu jako nedílnou a podstatnou součást literární tvorby a druhou, zavrhuje sci-fi literaturu jako přinejmenším odpočinkový až brakový žánr bez vyšších uměleckých ambicí. Je samozřejmé, že i žánr sci-fi obsahuje díla, která se svým zpracováním – ať už banálním příběhem, předvídatelností děje, či nedostatečnou věrohodností, která je u sci-fi literatury zásadní – řadí mezi díla braková. Ale taková vznikají takřka v každém literárním žánru. Může se zdát, že u sci-fi literatury vzniká takových děl více než jinde. Je pravda, že pulty knihkupectví jsou zavaleny nadprodukcí levných titulů, které si nekladou vyšší ambice než pobavit čtenáře a zajistit obživu autorům, chrlícím jeden fantastický příběh za druhým. Ale vzpomeňme z jiných žánrových odvětví „sériově“ vyráběné detektivní příběhy, lacinou romantiku červené knihovny a další díla ze spodních pater literární tvorby. Je tedy na nás, abychom si ze sci-fi literatury, stejně jako z obrovského množství literatury obecně, vybrali to kvalitní, co nám může nabídnout.

Nemůžeme se ubránit tomu, že věci často hodnotíme podle našeho prvního dojmu. A tak také samozřejmě hodnotíme knihu podle její obálky. Je samozřejmé, že ani dokonalá typografie a dobře zpracovaná obálka neudělají z podprůměrného textu hodnotné dílo. Ale mnohem jednodušeji se může stát, že se za průměrným vzhledem bude skrývat příběh hodný naší pozornosti. Proto jsem si vybrala jedno z nejznámějších děl vědeckofantastické literatury a pokusila se mu dát důstojnou formu. A zcela samozřejmě jsem také využila ideálního propojení vědeckofantastické literatury s ilustrací.

V teoretické části jsem se pokusila nastínit možnosti knižní kultury v čele s bibliofilii a autorskou knihou a vzhledem k praktické části mé diplomové práce jsem se věnovala i Johnu Wyndhamovi, jakožto představiteli postapokaliptické sci-fi. Nedílnou součástí mé práce je také popis její praktické části, tedy zpracování typografie a návrh obálky a ilustrací ke knize Johna Wyndhama Den trifiků.

2. Postapokalyptická sci-fi a její vývoj

Postapokalyptická sci-fi. Mnoho různých scénářů, nepřeborné množství živelných pohrom a katastrof, které mohou lidstvo postihnout. A ze všech plyne jedno jediné poselství. Poselství, že vždy stojí za to bojovat, postavit se osudu a že to nakonec, možná za týden, možná za rok, nebo i desítky let, nějak překonáme. Je nutné se přizpůsobit novým podmínkám, překonat zažitě morální návyky, kterými nás svazovala bývalá společnost, ale i kdybychom museli začít znova od začátku, stojí to za to. Ať už zemi napadli nepřátelští mimozemšťané, jako se to stalo ve Wellsově Válce světů, zničil ji jaderný výbuch jako v Merleho Malevilu, či oslepené lidstvo sužují inteligentní rostliny jako ve Wyndhamovo Dni Trifidů, lidé se zas a znovu pouštějí do boje proti nepříznivému osudu. S každým koncem něco začíná.

Postapokalyptická sci-fi je specifickým podžánrem vědecko-fantastické literatury, který zobrazuje lidstvo postižené ničivou katastrofou. Hrdinové se ocitají v mezních situacích, v nichž je těžké, nemožné, popřípadě z hlediska přežití krajně nevhodné, dodržovat zvyky a morální zásady, kterými je vybavila civilizovaná společnost. Co všechno je člověk schopen pro přežití udělat? Čeho všeho je ochoten se vzdát? Jak bude vypadat společnost, která se zrodí na základech té naší, současné, jež byla právě zničena? Postapokalyptická sci-fi se často zaměřuje na psychiku člověka, a především na projevy nejzákladnějších pudů. Můžeme v díle spatřovat optimistické poselství o nezdolnosti lidského druhu, ale také, a to především, bychom neměli přehlédnout varování, které nám přináší. Varování o nesmírné křehkosti a zranitelnosti světa takového, jak ho známe.

Za zakládající dílo žánru je považován román Poslední muž (The Last Man) spisovatelky Mary Shelley (1797–1851), kterou proslavil hororový román Frankenstein. Román popisuje svět budoucnosti, který byl vypleněn morovou pandemií.¹ Dalším známým dílem je román Smrt trávy Johna Christophera, v níž choroba zlikviduje všechny rostliny čeledi Poaceae (včetně všech obilovin), a připraví tak lidstvo o jeho hlavní zdroj obživy. A samozřejmě už výše zmíněný Malevil

¹ Srov. NEFF, Ondřej. *Všechno je jinak: Kapitoly o světové science fiction*. Praha: Albatros, 1986, s. 19

Roberta Merleho, popisující osudy skupinky lidí, kterým se podařilo přežít jadernou katastrofu ve sklepení středověkého hradu. Z novějších děl by bylo možné vyzdvihnout román Cesta (The Road) amerického spisovatele Cormaca McCarthyho, který popisuje putování otce a syna zdevastovanou krajinou a v roce 2007 byl oceněn Pulitzerovou cenou za beletrii. Z českých spisovatelů bychom mohli připomenout Ondřeje Neffa, který kromě beletrie přispěl do žánru sci-fi i mnohými faktografickými díly. Jeho dílo Tma představuje postapokaliptický svět, který se ocitl ve tmě následkem toho, že přestala fungovat elektrická energie. Příběh je pro české čtenáře o to atraktivnější, že se odehrává v české republice. Avšak zřejmě nejznámějším dílem tohoto žánru je Den Trifidů Johna Wyndhama.

„Vědecko-fantastická literatura nikdy nebyla jen záležitostí oddechu. Vždy si vyžadovala aktivní účast a spolupráci čtenáře s autorem. Tak jako dříve kladla a klade otázky, které se ve všedním životě možná zdají zbytečné a vtíravé. Historie však nás učí, že na otázky, které si vědecko-fantastická literatura kladla, zpravidla došlo. I když si je v celé literatuře kladla sama.“²

² GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 254 s.

3. John Wyndham

Spisovatel, kterého dnes zná celý svět pod jménem John Wyndham, celým jménem John Wyndham Parkes Lucas Beynon Harris, se narodil 10. července 1903 ve městě Knowel, v hrabství Warwyckshire ve Velké Británii. Na začátku kariéry, stejně jako mnoho dalších autorů vědecko-fantastické literatury, psal pod mnoha pseudonymy složenými ze svého celého jména jako John Beynon nebo Lucas Parkes, nejčastěji však John Wyndham.

Do roku 1911 se s rodiči stěhoval po různých anglických městech. Mezi lety 1918 a 1921 žil a studoval v Bedales. Jeho vstupu do vědecko-fantastické literatury předcházela léta práce na farmě, neúspěšný pokus o studia práv, i zaměstnání v reklamní agentuře. Psát začal až ve svých třiceti letech. Počátkem 30. let publikovalo několik amerických vědecko-fantastických magazínů jeho povídky, převážně pod jménem John Beynon Harris. Pokoušel se proniknout i do detektivního žánru, kde však jeho pokusy nebyly příliš úspěšné.

Za 2. světové války se John Wyndham aktivně zapojil do boje proti nacistům; pracoval v britské státní službě a později vstoupil i do Britské armády, kde sloužil u Královského spojovacího vojska. Po skončení války pokračoval v psaní, své povídky i romány vydával převážně na americkém trhu. Možná i kvůli zážitkům z války jsou jeho díla výrazně antimilitaristická a jeho hrdinové se snaží prosazovat nekonfliktní a mírová řešení.

Nakonec to byl román Den Trifidů, který v roce 1951 přinesl Harrisovi uznání široké veřejnosti a už navždy jsme si ho měli pamatovat pod pseudonymem John Wyndham, kterým podepsal právě Den Trifidů. Jako autor byl John Wyndham velmi aktivní. Každé dva roky vydával nový román a napsal také mnoho povídek. Po roce 1960 přestal Wyndham na nějaký čas psát a věnoval se rodině. V roce 1963, tedy teprve ve svých šedesáti letech, uzavřel manželství s Grace Wilsonovou.

Wyndham měl v oblibě psaní o skutečnostech, které jsou každému člověku velmi dobře známy, o každodenních událostech, a nechával fantastické prvky, aby mu pomohly odhalit nepředvídané a neočekávané možnosti všedního života. Pouze jeden

z jeho románů, *Volání hvězd*, se zabývá cizími světy. V jeho dalších románech a povídkách je příběh situován na Zemi a v čase ne příliš vzdáleném tomu našemu. Také nás nezatěžuje technickými podrobnostmi. Jako nekompromisní odpůrce školy Julese Vernea používá Wyndham technické detaily pouze v zájmu důvěryhodnosti, realismu a autenticity. Kromě toho má Wyndham schopnost potlačit naši nedůvěru tím, že umí perfektně vystihnout lidský charakter. Wyndham dosahuje svého záměru realistickými prostředky, to znamená, že nás přiměje uvěřit naprosto neskutečným věcem jednoduše proto, že se stávají lidem, které velmi dobře známe. Používá Wellsovu „metodu jediného předpokladu“. Ve všech jeho knihách tak proto nalezneme pouze jediný fantastický předpoklad; něco v tomto světě se změnilo a všechny následující změny se odvíjejí od té původní. John Wyndham má schopnost věrohodně vykreslit, za použití mnoha příkladů, dopad těchto skutečností na všechny oblasti reálného života. To všechno řadí Wyndhamovo fantastické romány do středu současné literatury. Nepoužívá podřadné prostředky *space opery*³, místo toho by se jeho styl psaní dal nazvat „realismu ve fantazii“.

Wellsův vliv také určoval základní myšlenku Wyndhamovo literárního stylu. Ta je obvykle spojena s nějakou katastrofou, kosmickou nebo společenskou, která vyústí v objev nebezpečí, skrytého v našem každodenním životě, odkrytí skutečné lidské povahy v nových podmínkách, odkrytí defektů ve společnosti, které jsou v běžném životě potlačeny. Při hledání svého „jediného fantastického předpokladu“ Wyndham předvádí úroveň představivosti, která je v rozporu s jeho údajně tradičním stylem. Ve *Dni Trifidů*, který je jeho nejznámějším románem, ukazuje svou jedinečnou originalitu. Román pojednává o naprostém rozložení společenského pořádku pod dopadem dvou skutečností – meteorického deště provázejícího neznámou kometu (alespoň takové vysvětlení přijala většina přeživšího lidstva), který oslepil většinu lidské populace, a v důsledku toho rozšíření masožravých rostlin,

³ *Space opera* (vesmírná opera) – Termín zavedený r. 1941 W. Tuckerem pro omšelé a zastaralé druhy kosmické sci-fi. Záhy se význam pojmu posunul a posloužil k označení všech dobrodružných sci-fi románů z kosmu, zejména těch, které popisují meziplanetární konflikt. Nyní je tento pojem používán buď v tomto smyslu, nebo ve smyslu pejorativním, v jakém byl původně vytvořen. (NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. 1995)

trifidů, které jsou schopny samostatného pohybu, a dosud byly poměrně bezpečně využívány v celosvětovém průmyslu jako zdroj levného rostlinného oleje.⁴

Stejně jako další z významných autorů vědecko-fantastické literatury v tomto románu John Wyndham projevil až děsivou předvídavost, když nechal zemi, pravděpodobně naším vlastním přičiněním, zamořit jedovatými rostlinami, které ovšem s rostlinami, tak jak si je běžně představíme, nemají mnoho společného. V době vzniku románu ještě nebyly takové problémy s invazními rostlinami, jako dnes po celém světě. U nás například s porosty křídlatky či netýkavky žlaznaté. Porosty bolševníku velkolepého, který může za příznivých podmínek dorůst až čtyř metrů, v západních Čechách evokují představu trifidů téměř dokonale. Těžko říci, zda autor věděl, že po styku se šťávou bolševníku mohou na denním světle vznikat zarudlé, velmi bolestivé, puchýřovité otoky, měnící se v obtížně se hojící a dočasně znetvořující kožní defekty. Existence biologických zbraní je jistě také tématem, které nemůžeme přejít jako něco, co se našeho světa netýká. Jistě i pro naši dobu by šlo použít přirovnání Michaela Beadlyho o napjatém laně, po kterém kráčíme se zavřenýma očima, abychom neviděli hlubiny pod sebou. A ze kterého můžeme kdykoliv spadnout.⁵

Zajímavostí je existence dvou českých překladů *Dne trifidů*, které oba vytvořil Jaroslav Kořán. Od originálního anglického textu se odlišují překlady českých vydání z let 1972 a 1977, které vyšly v době komunistické totality. V příběhu je záměrně změněna země, kde byli při nelegálních a tajných pokusech vyšlechtěni první trifidi, z původního Sovětského svazu na Čínu. Vydání vzniklá po pádu komunismu jsou poté už věrná originálu.

Velkou oblibu díla také dokazuje pozdější hojné napodobování či inspirace situací, pomocí které je hlavní hrdina znenadání vržen do postapokaliptického světa. Tou je jeho probuzení v nemocnici, do které se dostal těsně před propuknutím apokalypsy, a tudíž nutnost se rychle vyrovnat s nečekanou situací. Spolu s ním pak čtenář začíná objevovat nový, nebezpečný a nepřátelský svět. Tento námět je použit

⁴ SCHELLINGER, Paul E, Elizabeth NISHIURA a Karen P SINGSON. *Twentieth-century science-fiction writers*. 3rd ed. Chicago: St. James Press, c1991, xxvi, 1016 p. ISBN 15-586-2111-3.

⁵ WYNDHAM, John. *Den trifidů*. Vyd. 3., opr. Praha: Odeon, 1990, 236 s. ISBN 80-207-0113-3., str. 100

například ve filmu režiséra Dannyho Boyla 28 dní poté, kde se hrdina probudí z kómatu do světa zdecimovaného virem vztekliny, nebo právě vznikající vysoce hodnocený seriál *Živí mrtví*, natočený podle stejnojmenné komiksové série Roberta Kirkmana, Tonyho Moorea a Charlieho Adlarda, jehož hlavní hrdina se také probudí z kómatu, do kterého upadl poté, co byl postřelen, do světa ovládaného masožravými „chodci“ na které se změní lidé nakažení virem.

Román byl také několikrát zfilmován, i když ve většině případů ne příliš úspěšně. V případě zpracování vědecko-fantastického tématu je velmi tenká hranice mezi komerční akční podívanou, která opomíjí důležité detaily knižní předlohy, a naopak vyzdvihuje násilnou a hororovou stránku. Za nejzdařilejší je považována šestidílná série BBC natočená v roce 1981.⁶ Na děj *Dne trifidů* volně navazuje román britského spisovatele Simona Clarka, nazvaný *Noc trifidů*, jehož vypravěčem je David Mason, syn hlavního hrdiny Williama Masona.

V dalších dvou románech Wyndham píše o invazi bytostí z jiných planet. V prvním z nich, *Kraken se probouzí*, vetřelci z vesmíru, kteří mohou existovat pouze v podmínkách enormního tlaku, vybudují svou základnu hluboko na dně oceánu. Při pokusu o vyhlazení lidské rasy rozpustí led polárních čepiček a následující zaplavení kontinentů téměř vyústí v konec naší civilizace. Celý děj se odehrává v podmínkách studené války, v oboustranné podezřívavosti mezi největšími mocnostmi, která jim zabraňuje spojit síly proti vetřelcům. Nakonec se ukáže, že katastrofa byla způsobena lidskou nejednotností.

V *Midwichských kukačkách* nejde ani tak o přímé napadení jako o způsob „proniknutí“ z vesmíru. Nepozemšťané zde izolují vesnici Midwich a několik dalších míst na zemi od jejich okolí a jejich obyvatele přivedou ke spánku. O devět měsíců později se v těchto lokalitách narodí děti nepozemského druhu, které jsou evidentně předurčeny k tomu, aby se staly vládci celého lidstva. Jejich intelektuální a spirituální nadřazenost je taková, že pozemšťané se podřídí bez odporu až do té míry, že svým jednáním ohrožují sami sebe. To, co činí tyto děti tak nadřazenými, je jejich schopnost mezi sebou nepřetržitě komunikovat pomocí telepatie. V důsledku toho,

⁶ The Day of the Triffids. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.csfid.cz/film/168643-day-of-the-triffids-the/>

zatímco zůstávají samostatnými jedinci, zároveň tvoří hrozivou kolektivní sílu. Všechno, co se naučí jeden, se okamžitě stává znalostí všech. Nakonec se tato mimozemská kolonie stává Zemí tak nebezpečnou, že musí být zničena.

Telepatie je poměrně běžné téma ve Wyndhamovo fikci. Slouží mu jako prostředek k vyjádření jeho vztahu k různým formám kolektivismu. Kolektivismus nepozemšťanů v Midwichských kukačkách například připomíná fašistické uspořádání. Jistým druhem schopnosti navzájem komunikovat jsou obdařeny i „inteligentní“ rostliny ve Dni Trifidů. Kukly poskytují příklad jiného druhu kolektivního uspořádání. Děj románu Kukly se odehrává mnoho století po ničivé atomové válce. Enklávy života jsou odříznuty jedna od druhé rozsáhlými oblastmi zamořenými radioaktivitou. Objevují se náhodné mutace. Výsledkem je, že se lidé, zvířata a rostliny stanou tak bizarně znetvořenými, že jejich ohyzdnost převyší dokonce i to, co Wells předpověděl v Ostrově doktora Moreaua. Tyto okolnosti daly vzniknout puritánským komunitám hledajícím spasení skrze potlačení čehokoliv „jiného“. Pokud by se objevilo cokoli nového, nadřazeného tomu starému, puritáni jsou o to dychtivější to potlačit. Jsou přesvědčeni, že oni sami představují jediný druh dokonalosti, který je možný a už jen myšlenka, že někde můžou žít lidé jiné barvy, je pro ně téměř nesnesitelná. Nicméně život, změna a vývoj, zvítězí i zde. Tyto hrozivé, monstrózní rodiny produkují děti podobné těm, které se pokusily ovládnout Midwich. V jednom ohledu se ovšem liší, a to, že nenávidí krutost. Podle Wyndhama, tyto děti, které se považují za členy jediné rodiny, nejen že obnoví starý svět, ale vybudují nový a lepší.

V roce 1968 napsal svůj poslední román Chocky – příběh o malém chlapci, který se telepaticky domlouvá s přítelkyní na neznámé planetě. John Wyndham zemřel ve svých 65 letech v březnu roku 1969.⁷

⁷ SCHELLINGER, Paul E, Elizabeth NISHIURA a Karen P SINGSON. *Twentieth-century science-fiction writers*. 3rd ed. Chicago: St. James Press, c1991, xxvi, 1016 p. ISBN 15-586-2111-3.

4. Bibliofilie

V dnešní době bereme knihu jako naprosto běžnou součást každodenního života. Ať už jde o klasickou literaturu, studijní materiály nebo oddechovou četbu, s knihami se, i přes nezanedbatelný vzrůst obliby elektronických knih a všeobecnou digitalizaci, setkáváme každý den. Jen v České Republice vychází ročně kolem osmnácti tisíc knižních titulů.⁸ Nikomu z nás nepřísluší soudit, která z těchto děl jsou hodna vydání, a u kterých by bylo lepší, kdyby nikdy nespátřila světlo světa, ale tak obrovské množství samo o sobě zcela samozřejmě předpokládá jak existenci titulů, představujících výsostně uměleckou literaturu určenou jen úzkým vrstvám společnosti, tak zástupců z řad knižního braku. A samozřejmě největší prostor mezi těmito krajními kategoriemi zaujímá literatura středu. Z vzácného předmětu, který byl určen jen pro několik málo vyvolených, se tak kniha stala spotřebním zbožím, které si může dovolit prakticky každý. To je samo o sobě sice pozitivní, ale přináší to s sebou také mnohá negativa. Vysoké náklady a požadavek na dostupnost pro široké vrstvy si vyžádali nutnost co možná nejnižší ceny. A tak byly původní kožené vazby, a teletinové pergameny nahrazeny nejdříve vazbami polokoženými, plátěnými, ještě později papírem a výsledkem jsou dnešní paperbacková vydání chrhlená z pásů tiskáren po statisících. Této degradaci samozřejmě nepodléhá jen fyzická stránka knihy. Rychlé vydávání nových titulů a fakt, že svou knihu má dnes každý, kdo se byť jen na malou chvíli objevil v kole showbyznysu, má za následek neodborně provedenou typografii, absenci ilustrací a levné lepené vazby, které se rozpadnou už po několikerém prolistování. Touze po rychlém výdělku se podřizuje vzhled knihy, který bývá často podbízivý ve snaze vzbudit dojem senzace, a přilákat tak co nejvíce čtenářů. Reakcí na tuto skutečnost je snaha opět dodat alespoň některým knihám jejich ztracenou výjimečnost a jedinečnost.

Bibliofilie povyšuje obyčejnou knihu na něco víc. Činí z ní artefakt, který je jedinečný a hodný uchování možná po další staletí. Výraz bibliofilie si můžeme vyložit dvěma různými způsoby. V překladu z řečtiny, kde *biblos* znamená kniha,

⁸ BLAŽEK, Luděk. Základní fakta o produkci knih v ČR za rok 2010. SVAZ ČESKÝCH KNIHKUPCŮ A NAKLADATELŮ. *Svaz českých knihkupců a nakladatelů* [online]. [cit. 2012-11-01]. Dostupné z: <http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2010>

a *filia* láska nebo náklonnost, můžeme bibliofilii do češtiny převést jako knihomilství. Slovy Martina Peciny je bibliofilie vlastně „vyšší *patro lásky ke knihám, záliba přerůstající ve sběratelskou vášeň, profesionalizace a kolektivizace původně privátního koníčku.*“⁹ Bibliofilie se snaží knize navrátit její jedinečnost, kterou v průběhu let ztratila, vytvořit něco, co není pouze účelným zaznamenáním textu, ale předmět, který je sám o sobě, svým vzhledem a zpracováním, a ne pouze svým obsahem, uměleckým dílem. Kromě této, řekněme, všeobecné definice, můžeme jako bibliofilii označit také konkrétní vydání určitého titulu. Pojdme se tedy pokusit vymezit, jak se bibliofilské vydání odlišuje od toho, s kterým se běžně setkáváme na knihkupeckých pultech.

Taková kniha by měla propojovat písmo, materiál a grafickou výzdobu v krásný celek, který ve výjimečných případech snese i parametry obvykle kladené spíše na umění.¹⁰ Dokonce bychom mohli připustit, že je to vlastně výsledek ne pouze jednoho „umění“, ale spojení umění literárního a výtvarného, spojení abstraktního slovesného mistrovství s konkrétní řemeslnou a uměleckou zručností. Jako kniha určená především pro sběratele, vychází bibliofilská vydání nejčastěji v malém nákladu, což samo o sobě zvyšuje jejich exkluzivitu. Důraz je kladen, jak již bylo řečeno, na dokonalé zpracování za použití co nejluxusnějších materiálů, nebo například na vydávání co nejpřesnějších kopií, takzvaných faksimile, starých tisků nebo rukopisů. Ilustraci a grafické úpravě se věnují přední umělci těchto oborů.

Vydáváním bibliofilských vydání se zabývají nejčastěji bibliofilské spolky. První bibliofilský spolek na světě, The Roxburghe Club, byl založen 17. června 1812 v Londýně. Jeho členy, kterých může být pouze čtyřicet, jsou majitelé rozsáhlých knihoven, které se dědí z generace na generaci, sběratelé, spisovatelé, vědci zabývající se studiem knih. Klub se zabývá publikováním dosud nevydaných, nebo málo tištěných vzácných textů anglické literatury a historie, kterých již vydal téměř tři sta svazků.¹¹

⁹ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011, 221 s. ISBN 978-807-2943-937.

¹⁰ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011, 221 s. ISBN 978-807-2943-937.

¹¹ The Roxburghe Club: History. *The Roxburghe Club* [online]. [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: <http://www.roxburghclub.org.uk/history/>

Pražský Spolek českých bibliofilů funguje od března roku 1908 a od této doby nikdy nepřerušil svou činnost. Byl založen 30. března 1908 v pražském Technologickém muzeu. Jeho cíle by bylo možné shrnout slovy básníka Františka Táborského, vyrytými na jubilejní medaili k 75. výročí založení spolku:

„Chceme bibliofilství v ryzím uměleckém smyslu, který žádá krásnou úpravu, ne aby se s ní mazlil, na obsah nedbaje, ale aby jí pozvedl obsah knihy – její myšlenku.“¹² Do dnešního dne pod tímto heslem spolek vydal více než dvě stě knižních titulů.

Znakem spolku se stala plovoucí labuť jako symbol čistoty, půvabu a vznešenosti. Prvními vydanými tisky se staly Komenského Kšaft umírající matky jednoty bratrské, ilustrovaný Adolfem Kašparem a upravený Karlem Dyrynkem, který byl vytištěn na japonském papíru anglickým písmem Cheltenham s doplněnými diakritickými znaménky a Slezské písně Petra Bezruče, vytištěné na holandském papíru Van Gelder. Vrcholem tvorby Spolku českých bibliofilů bylo nepochybně období první republiky, kdy se na jeho činnosti podílely významné osobnosti, jako Josef Čapek, Karel Svoboda, Adolf Kašpar nebo Karel Teige. Poté následovalo období všeobecného úpadku, který se samozřejmě nevyhnul ani knižní produkci, známé jako socialistický realismus. Na vydávání bibliofilských tisků se začalo pohlížet jako na buržoazní přežitek, a tudíž se stávalo stále obtížnějším, jako všechny ostatní projevy jiného druhu umění, než které bylo propagováno vládou. K úplné obnově a opětovné možnosti svobodné činnosti došlo až po roce 1989, nejdříve ve spolupráci s Památkovým úřadem, se kterým spolek spolupracoval od roku 1960, a od roku 1992 již jako samostatná instituce. Kromě ediční činnosti spolek také nadále zajišťuje vzdělávací činnost pomocí přednášek, besed s významnými autory nebo zájezdů s odborným výkladem.¹³

Zatím jsme se bavili o knihách, bibliofilích, vydávaných spolky, jejichž je právě tato činnost hlavní náplní. Ale bibliofilie by neměla být něco výlučného, určeného pouze úzkým vrstvám společnosti. Bibliofilie samozřejmě klade na knižní

¹² Historie SČB. [online]. [cit. 2012-12-04]. Dostupné z: http://scb.wdr.cz/scb_historie.html

¹³ DYRYNK, Martin. Bibliofilské hnutí v Čechách: geneze, bilance, realita, vize. Zprávy: spolku českých bibliofilů v Praze. 2008, č. 1. Dostupné z: http://scb.wdr.cz/scb_zpravy_2008-1_vyroci.html

vydání vysoké požadavky, ale i ty může splňovat, nebo se jim pokusit alespoň přiblížit, dílo vydané běžným nakladatelstvím, pokud je mu věnovaná dostatečná péče. Můžeme jen doufat, že jsme ještě úplně neztratili smysl pro poctivou práci, a věřit, že i takové knihy si najdou své čtenáře. Pokud opět použiji slova Martina Peciny: „*Vydávat bibliofilii nutně neznamená ohlížet se do minulosti, imitovat staré tisky ani vyžívat se v čichání ředidel, leptání kovů či kolorování ilustrací.*“¹⁴ Ať už jde o klasiku prověřenou staletími, nebo o prvotinu nadějného autora, měli bychom se snažit, aby vzhled a úprava knihy byly harmonickým doplňkem jejího obsahu.

¹⁴ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011, 221 s. ISBN 978-807-2943-937.

5. Autorská kniha

V běžném procesu se na vzniku knihy podílí mnoho osob. Počínaje autorem textu, přes ilustrátora, sazeče, korektora a mnoho dalších. Autorská kniha se odlišuje tím, že ve své základní podobě je dílem jednoho jediného člověka, i když samozřejmě může ve své podobě spojovat práci několika tvůrců, jejichž přínos k výsledku bude rovnocenný, a v jistém slova smyslu subjektivnější a zaujatější, ať už formou, zpracováním, nebo tématem. V důsledku toho je jí samozřejmě věnována větší péče než běžné knižní produkci, se kterou se setkáváme na pultech knihkupectví. Autorská kniha vychází pouze v omezeném nákladu, někdy dokonce jako jediný unikátní výtisk, což samo o sobě zaručuje její exkluzivitu. V tomto ohledu má autorská kniha mnoho společného s bibliofilii. Autorské knihy jsou velice osobitou výpovědí. Jsou většinou dílem umělců nejrůznějších zaměření, ať už jsou to malíři, grafici, sochaři a samozřejmě spisovatelé. Téměř pravidlem bývá u autorských knih spojení písma s obrazem v nejrůznějších možných variacích. Kniha se tak stává prostorem pro umělce, pro vyjádření jeho vlastního chápání světa, a ne pouhým médiem pro přenos informací.

Autorská kniha se stává svébytným uměleckým žánrem od druhé poloviny 20. století, i když jisté předchůdce můžeme najít už na konci století 19. a poté se s nástupem avantgardy objevuje stále častěji. Intenzivní zájem jí byl věnován především v 60. a 70. letech minulého století, kdy se tímto tématem u nás zabývali umělci zvukových jmen jako Milan Knížák či Jiří Kocman, který se mimo jiné věnuje také papíru jako výtvarnému médiu a umělecké knižní vazbě. Velká osobnost autorské knihy se u nás však objevila už v první polovině 20. století v osobě všestranného umělce Josefa Váchala.

Samostatnou kategorií je autorská kniha – objekt. Kniha jako objekt si zachovává pouze některé vlastnosti přisuzované knize, tak jak ji běžně vnímáme. Potlačení některých aspektů, kterými se vyznačuje běžná kniha, ovšem autorovi dovoluje naopak vyzdvihnout jiné a upozornit na ně. Cílem je prozkoumání dalších výrazových prostředků, které nám kniha jako samostatný objekt nabízí. Kniha se tak

stává základním kamenem pro ničím neomezovanou tvorbu spojující plošné typografické, grafické či malířské práce s prostorovým vyjádřením.

Dokladem stálého zájmu o téma autorské knihy může být například nedávná výstava ABOT – evropská autorská kniha, která je výsledkem stejnojmenné soutěže uspořádané vídeňským Muzeem užitého umění ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze a Mezinárodním centrem grafického umění v Lublani, konaná v Národní technické knihovně v Praze v dubnu 2012. Se svým dílem *Krajina papíru* se mezi pětící vítězných prací umístila naše autorka Julie Kačerovská.¹⁵

Své uplatnění v běžné produkci objevující se na pultech knihkupectví nachází autorská kniha zcela samozřejmě v tvorbě pro děti, kde se častěji než jinde objevuje spojení originálních autorských ilustrací s textem. Z českých umělců můžeme připomenout například tvorbu Petra Nikla nebo Pavla Čecha.

¹⁵ ABOT - evropská autorská kniha. *Národní technická knihovna* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/1935-abot-evropska-autorska-kniha/>

6. Barva

Barva je jev, se kterým se setkáváme všude kolem nás, ale možná není tak úplně jednoduché ho popsat a vystihnout všechny jeho aspekty a významy. Podle základní definice je to jev fyzikálně-optický, chemický, fyziologicko-psychologický a estetický.¹⁶ Při práci s barvou bychom se měli snažit vycházet ze všech těchto hledisek. Z fyzikálně-optického hlediska je barva světelným paprskem určité vlnové délky. Barevným spektrem nazýváme stupnici barev dosaženou rozložením světelných paprsků v hranolu. Zatím běžně používaný barevný systém považuje za základní barvy žlutou, červenou a modrou, jejichž mícháním vznikají barvy další. Pro nás důležitější ovšem bude způsob, jak barvy používat z hlediska jejich schopnosti vytvářet kontrast, harmonii, perspektivu.

Z psychologického hlediska rozdělujeme barvy na teplé, které jsou aktivní a dynamizující. Patří mezi ně žlutá, červená a oranžová. A barvy studené, pasivní, uklidňující, mezi které řadíme modrou a zelenou. Kvalitu barvy dále posuzujeme z hlediska jejího tónu, čistoty, intenzity a světlosti. Velký význam má barva z hlediska symboliky a kulturních souvislostí, které se mohou v jiných společnostech, národech a náboženstvích značně lišit od našeho způsobu vnímání. Touto problematikou se velmi podrobně zabývá Jan Baleka ve své knize *Modř barva mezi barvami*.¹⁷

Za dominantní barvu pro praktickou část své práce jsem zvolila zelenou. Ta je přirozeně barvou rostlinného světa. Je také barvou naděje a cykličnosti. Zelená barva objevující se na jaře všude kolem je projevem nově se rodícího života. Zároveň je to barva chladná a vlhká, což navozuje pocity spíše nepříjemné. Já jsem záměrně zvolila odstín klonící se spíše k žlutozelené, který není úplně přirozený. Navozuje tak dojem jakési cizosti, nepřirozenosti a ohrožení. I proto, že mají trifidi některé vlastnosti patřící spíše do živočišné říše, může jejich barevnost upozorňovat na jedovatost a nebezpečí, jako je to u mnoha dalších živočichů.

¹⁶ BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 429 s. ISBN 80-200-0609-5.

¹⁷ BALEKA, Jan. *Modř barva mezi barvami*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1999, 207 p., [32] p. of plates. ISBN 80-200-0718-0.

7. Barva v knize

I když by se mohlo zdát, že v knize jde především o text, i zde se uplatňuje barva v mnoha podobách. Na rozdíl od volné tvorby je ovšem třeba brát ohled na specifickou funkci knihy, tedy čitelnost, které se musí veškeré použité prostředky, včetně volby barev, podřídít.

Největší možnost využití barvy, a také to, co vnímáme na knize ze všeho nejdřív, je její obálka. V literatuře nepanuje úplná shoda v rozlišování knižní obálky a knižního přebalu. Pro účely této diplomové práce jsem se rozhodla považovat za knižní obálku pevné či papírové desky, kterými je vybavena každá kniha, a za knižní přebal papírový obal, kterým kniha může být vybavena, ale nemusí. Oboje ovšem slouží podobné funkci, a to, že knihu chrání, ale především prodává, čemuž se vzhled obálky v naprosté většině případů podřizuje. Kromě toho, že obálka nese titul knihy a jméno autora, bývá výtvarně řešena mnoha různými způsoby. V dnešní době, kdy je barevná obálka už naprostou samozřejmostí, to bývá nejčastěji typografie spolu s reprodukcí, fotografií či fotomontáží. Vzhled obálky knihy by neměl být odtržen od jejího obsahu, ale korespondovat s ním a doplňovat jej, ať už popisně či pouze pocitově.

Ilustrace si spojujeme většinou s knihami určenými dětem, což je naprosto samozřejmé, protože v dětských knihách mají své nezastupitelné místo. Ať už to jsou knihy či leporela pro nejmenší, která jsou pouze obrázková, později doplněná krátkými texty, nebo už ilustrace doplňující plnohodnotný text. Jakákoli ilustrace, ať už jde o celostránkové vyobrazení, drobné doplnění titulů kapitol, či jenom netradiční grafický symbol narušující jednotvárnou strukturu textu, ovšem dovede knihu ozvláštnit i v očích dospělého čtenáře. Pokud nebudeme brát v úvahu ekonomickou stránku, protože barevné ilustrace jsou samozřejmě nákladnější než černobílé, určuje barevnou škálu ilustrací především téma knihy a samozřejmě zvolená technika.

8. Ilustrace ve sci-fi literatuře

Počátek sci-fi ilustrace se zcela samozřejmě kryje se vznikem vědeckofantastické literatury jako takové. „*Cílem umělecké ilustrace je vnést do literárního díla výtvarný zážitek textu, který může být k předloze vázán těsně, ale může také být vůči ní velmi volnou výtvarnou paralelou.*“¹⁸ Specifikem vědeckofantastické ilustrace je to, že zobrazuje světy, bytosti, techniku, která není na tomto světě reálná. I ty ovšem samozřejmě vychází z reálných představ a vjemů, ale spojují se v autorově mysli do nových celků, čímž vytváří zcela nové skutečnosti. Vědeckofantastická ilustrace poskytuje pro autorovu fantazii široké pole působnosti. Stejně jako všechny knižní ilustrace je jejím cílem vyprávět příběh. „Když se zadíváte na dobrou fantasy nebo sci-fi malbu, často zjistíte, že ačkoli zachycuje pouze jednu scénu, obsahuje dva příběhy: ten, který dané scéně předchází, a ten, který následuje.“¹⁹

Inspiraci pro dnešní tvorbu můžeme hledat už například v díle holandského malíře Hieronyma Bosche, v jehož díle zobrazujícím morální úpadek lidstva můžeme najít obrazy démonů, strojů, i částí lidských těl. Příkladem takového díla je například jeden z nejznámějších triptychů *Zahrada pozemských rozkoší*. Inspiraci lze jistě také hledat ve středověkých bestiářích zobrazujících mytologické a imaginární tvory, kteří stejně jako sci-fi ilustrace mají původ pouze v lidské fantazii. Velký vliv na pozdější tvorbu mělo například i dílo Leona Benetta, který vytvořil více než dva a půl tisíce černobílých ilustrací pro romány Julese Verna.²⁰ Paralelu můžeme hledat i v tvorbě surrealistů, kteří také čerpají z hlubin lidské mysli a představivosti.

Pojem sci-fi ilustrace se poprvé objevil v časopise *Wonder Stories* založeném Hugem Gernsbackem. Podle něj byla později pojmenovaná cena Hugo, udělovaná od roku 1953 nejlepším dílům žánru science fiction a fantasy, mimo jiné i pro nejlepší

¹⁸ BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 429 s. ISBN 80-200-0609-5.

¹⁹ GRANT, John a Ron TINER. *Encyklopedie malířských technik fantasy a science fiction: [přehledný průvodce malířskými technikami s bohatou galerií obrazů, kreseb a ilustrací]*. 1. vyd. Překlad Jana Hollanová. Praha: Talpress, 1997, 176 s. ISBN 80-719-7070-0.

²⁰ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

umělce.²¹ První autoři vědeckofantastických ilustrací publikovali nejčastěji svá díla v časopisech jako *Amazing Stories*, *Tales of Wonder*, *Thrilling Wonder Stories*, *Fantastic Adventures* či *Marvel Science Stories* (později *Marvel Comics*). Se vznikem prvního sci-fi časopisu *Amazing Stories* se prosadil nejslavnější ilustrátor předválečné americké sci-fi Frank R. Paul, který ovlivnil mnoho dalších autorů svými vizemi budoucích světů a zázraků techniky. V druhé polovině dvacátého století, se vznikem specializovaných sci-fi nakladatelství, se sci-fi postupně začala přesouvat z časopisů do knižních vydání, což připravilo ilustrátory o trh s vnitřními černobílými ilustracemi. Těžiště se tak přesunulo pouze na barevné obálky knih. Od 50. let si lze udělat obrázek o nejvýznamnějších autorech sci-fi ilustrací podle laureátů ceny Hugo. 50. a 60. léta ovládl Frank Kelly Freas, který obdržel cenu desetkrát. V osmdesátých letech ceny zcela ovládl Michael Whelan, který cenu obdržel třináctkrát.

V Čechách se objevili první ilustrátoři zabývající se sci-fi tematikou až v meziválečném období, i když se žádných z nich nespécializoval pouze na sci-fi, ale většinou tvořili v celém oboru dobrodružné literatury pro mládež. Dodnes známý je například Václav Čutta, který ilustroval česká vydání E. R. Burroughse, který se proslavil cyklem románů o Tarzanovi. Vědeckofantastická díla ilustrovali například i Alfons Mucha či Mikoláš Aleš. Několik sci-fi, například Vernův Tajuplný ostrov, ilustroval i Zdeněk Burian, který se proslavil zejména věrnými paleontologickými rekonstrukcemi.²² V 50. letech se objevují první ilustrátoři, pro které byla sci-fi tematika základním kamenem jejich díla. Nejznámější je Teodor Rotrekl, který se proslavil ilustracemi k dílu Františka Běhounka a polského spisovatele Stanisława Lema.²³ Vědeckofantastická ilustrace se prolíná s mnoha dalšími odvětvími. Jedním z nich je například sci-fi komiks, do kterého významně přispěl náš přední kreslíř Kája Saudek.

²¹ *The Hugo Awards* [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.thehugoawards.org/>

²² *Knihy a časopisy. Zdeněk Burian* [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://zdenekburian.websnadno.cz/Knihy-a-casopisy.html>

²³ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

9. Výtvarný a významový záměr praktické části diplomové práce

Záměrem praktické části diplomové práce bylo dát jednomu z nejpůvodnějších děl vědecko-fantastické literatury formu, kterou si dle mého názoru zaslouží, ač je často veřejností tento žánr považován za, přinejlepším, čistě zábavný. Cílem bylo vytvořit knihu, která bude pečlivě zpracována po všech stránkách, doplněna ilustracemi vhodně korespondujícími s textem a samozřejmě opatřena obálkou, která nebude pouze popisná, jak se to mnohdy stává u populární literatury, ale zachová pro čtenáře nějaké tajemství a zároveň bude schopna si ho přilákat.

Při práci jsem se snažila řídit heslem Martina Peciny: „*Hledáme cosi jako partnerský vztah mezi písmem a textem, textem a obrazem, mezi celkovým vyzněním naší úpravy a zamýšleným vyzněním celé knihy; abychom obsah neilustrovali, ale doplňovali, abychom našli ucelený výraz prostřednictvím volby písma, barev nebo celkové kompozice.*“²⁴

²⁴ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011, 221 s. ISBN 978-807-2943-937.

10. Zpracování praktické části diplomové práce

Základním východiskem bylo spojení estetické hodnoty knihy s její čistě praktickou funkcí, kterou splňuje jak formát knihy, tak její provedení v pevné vazbě. Vycházela jsem z vlastní zkušenosti „čtenáře“, která klade nároky na snadnou a příjemnou manipulaci s knihou, tak na její přiměřenou odolnost, které nikdy nemůže dosáhnout měkká lepená vazba. Její časté použití v dnešní době je sice méně nákladné, ale zároveň tak staví knihu do pozice spotřebního zboží, které si neklade nároky na jakoukoli vyšší hodnotu a životnost. Posledním čistě funkčním nezbytným detailem je textilní záložka.

Obálku ilustruje velmi zjednodušený, ale zároveň dostatečně výrazný motiv květu, který snad dokáže dostatečně zaujmout. Titul knihy a jméno autora je v souladu s výraznou kresbou pouze doplňující informací. Použila jsem písmo Franklin gothic heavy, které je v dobrém slova smyslu jednoduché, a nestrhává na sebe zbytečnou pozornost, což je způsobeno i relativně netradiční malou velikostí písma. Stejně písmo jsem pak také použila pro název knihy a jméno autora na titulní dvoustraně uvnitř knihy a k vyznačení názvů kapitol.

Samozřejmě volbou písma, které se má stát textem knihy, je patkové písmo, které umožňuje plynulé a ničím nenarušované čtení. Pro sazbu základního textu jsem použila písmo Garamond, které Oldřich Hlavsa ve své *Typographii* charakterizuje jako dokonalé knižní písmo²⁵. Je výborně čitelné a svou živostí dobře koresponduje s dramatickým příběhem, který zprostředkovává. Základní text je sázen ve velikosti 11 bodů. Názvy kapitol jsou vysázené písmem Franklin gothic heavy ve velikosti 16 bodů. Samotný text je doplněn glosami citujícími nejexponovanější a dějově nejdůležitější pasáže textu, které jsou provedené vlastním rukopisem a částečně tak navozují dojem deníkových záznamů a zvyšují autenticitu příběhu.

V přípravě sazby jsem se řídila základními typografickými pravidly.²⁶ Stránka je široká 16 cm a vysoká 19 cm s okraji nahoře, vlevo a vpravo 2 cm a dole 1 cm.

²⁵ HLAVSA, Oldřich. *Typographia - Písmo ilustrace kniha*. Praha: SNTL, 1976.

²⁶ PTÁČEK, Michal. *Sazba & typografie. PC World*. 1994. Celoroční seriál

Stránkové číslice jsou umístěny uprostřed dole. Stránkové číslice jsou vynechány na úvodních a závěrečných stránkách, na stránkách s ilustracemi a na vakátech. Text je zarovnán do bloku. Pododdíly textu v rámci jednotlivých kapitol, které jsou v originálním vydání z roku 2000²⁷ vyznačeny prokladem volného řádku, jsem oddělila grafickým symbolem – stylizovaným kalichem trifida, který je zmenšenou verzí kalichu na obálce knihy. Členění textu do odstavců je vyznačeno odstavcovou zarážkou velikosti dvou čtverčků. Přidržela jsem se názoru, že první textová řádka nové kapitoly, stejně jako první řádka po řádce prázdné zarážku nepotřebuje, protože je již dostatečně vyznačena. Východový řádek je alespoň tak dlouhý, jak je velká odstavcová zarážka, anebo končí tak daleko od pravého okraje, jak je velká odstavcová zarážka. V sazbě jsem nepřipouštěla „parchanty“. V textu jsem nedělila slova na přechodu dvou stránek, na konci řádek jsem neponechávala neslabičné předložky. Titulní strany kapitol a celostránkové ilustrace jsou vždy umístěny na liché stránce.

Výchozím bodem pro ilustrace se pro mě stala samotná „postava“ trifida, rostlinného „hrdiny“ příběhu. Při jeho tvorbě jsem se snažila co nejpřesněji držet popisu trifida v knize a zároveň jeho vzhled přizpůsobit skutečným možnostem botanické říše naší planety. Výchozí se pro mě staly rostliny rodu *Adenia* či *Ledebouria*, které stejně jako trifidi mají zduřelé hlízy neboli kaudexy, ve kterých uchovávají vodu a živiny, a které jsou běžně skryty pod zemí, stejně jako u trifida, který se právě nepohybuje. Pachykaulní, u báze ztlustlé kmeny některých z nich dosahují výšky okolo dvou metrů i více. I u těchto rostlin se při pěstování kaudexy běžně odkrývají, protože jsou tím, co činí rostlinu zajímavou. Listy trifidů jsem nakreslila členité, podobné těm, jaké má například *Adenia racemosa*. Inspiraci jsem hledala v knize Podivuhodné rostliny s kaudexy a pachykauly Jana Grastise.²⁸ Přesto jsem se, snad v rámci vědecké uvěřitelnosti, dopustila jistého výtvarného zjednodušení. O čistě vědeckou rekonstrukci trifida zahrnující jeho morfologii, vývoj i schopnost a způsob pohybu, se ve svém článku pokusila doc. RNDr. Jitka

²⁷ WYNDHAM, John. *The day of the Triffids*. Reprinted. London: Penguin books, 2000. ISBN 978-014-1185-415.

²⁸ GRATIAS, Jan. *Podivné rostliny s kaudexy a pachykauly*. Vyd. 1. Praha: Brázda, 2006, 170 s., 32 s. obr. příl. ISBN 80-209-0345-3.

Klimešová CSc. Ve svém článku Trifid a popularizace botaniky.²⁹ Ilustrace doplňující příběh, který je stručně shrnut v části věnující se autorovi knihy, jsou provedeny v jednoduché, spíše lineární kresbě kolorované anilinovými barvami, které dobře korespondují s vypětím a dramatičností příběhu hroučící se civilizace a svou „jedovatostí“ přirozeně doplňují obraz smrtelně jedovatých trifidů.

Text knihy jsem převzala z českého vydání Dne trifidů³⁰ pouze v několika málo případech, kde nebyl překlad dostatečně srozumitelný, jsem jej porovnála s originálním anglickým textem vydání³¹ a opravila ho podle něj.

²⁹ KLIMEŠOVÁ, Jitka. Trifid a popularizace botaniky: Rekonstrukce Wyndhamova „antihrdiny“. *Vesmír: přírodovědecký časopis*. 2007, roč. 86, č. 8, 522 - 523. ISSN 1214-4029.

³⁰ WYNDHAM, John. *Den trifidů*. Vyd. 3., opr. Praha: Odeon, 1990, 236 s. ISBN 80-207-0113-3.

³¹ WYNDHAM, John. *The day of the Triffids*. Reprinted. London: Penguin books, 2000. ISBN 978-014-1185-415.

11. Závěr

Základním tématem této diplomové práce je kniha, která lidstvo provází v různých formách již od starověku. Naším cílem, a to nejen z pohledu studentů pedagogiky, ale, alespoň v mém případě, i z pohledu vášnivého čtenáře a knihomila, by měla být snaha o knihu kvalitní, a to nejenom svým obsahem, ale i formou. Kniha má sama o sobě mnoho funkcí a psychologie by mi jistě dala za pravdu, že funkce zábavná rozhodně není pro lidstvo o nic méně důležitá, než ty ostatní.

Záměrem této diplomové práce bylo zpracovat po typografické stránce knihu *Den trifikdů*, tak aby lahodila oku čtenáře, a pokud možno neurazila ani zkušenějšího typografa. V praktické části diplomové práce, kterou považuji za stěžejní, jsem tedy vytvořila návrh na obálku, typografickou úpravu knihy a soubor celostránkových ilustrací doplněný o další grafické prvky. Důraz jsem kladla na velmi pečlivou typografii i na věcnou správnost – některé sporné části textu jsem si ověřovala v anglickém originálu a dovolila jsem si upravit pár drobných nepřesností.

V teoretické části jsem se věnovala tématu knihy. Vzhledem ke zvolenému titulu jsem se pokusila osvětlit téma postapokaliptické vědeckofantastické literatury a poukázat na jeho význam. Konkrétněji jsem se věnovala dílu spisovatele Johna Wyndhama, autora *Dne trifikdů*. Dále jsem se zabývala tématem krásné knihy, tedy bibliofilie a autorskou knihou, která s tímto tématem úzce souvisí. Na závěr nezbývá než doufat, že knihy nezmizí pod tlakem technických vymožeností a stále zde budou, abychom z nich mohli čerpat znalosti i potěšení.

„Nemilovat knihy znamená nemilovat moudrost. Nemilovat moudrost však znamená stávat se hlupákem.“

Jan Amos Komenský

12. Použité zdroje

Seznam literatury

NEFF, Ondřej. *Všechno je jinak: Kapitoly o světové science fiction*. Praha: Albatros, 1986.

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 254 s.

SCHELLINGER, Paul E, Elizabeth NISHIURA a Karen P SINGSON. *Twentieth-century science-fiction writers*. 3rd ed. Chicago: St. James Press, c1991, xxvi, 1016 p. ISBN 15-586-2111-3.

WYNDHAM, John. *Den trifiků*. Vyd. 3., opr. Praha: Odeon, 1990, 236 s. ISBN 80-207-0113-3.

PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011, 221 s. ISBN 978-807-2943-937.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 429 s. ISBN 80-200-0609-5.

BALEKA, Jan. *Modř barva mezi barvami*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0718-0.

GRANT, John a Ron TINNER. *Encyklopedie malířských technik fantasy a science fiction: [přehledný průvodce malířskými technikami s bohatou galerií obrazů, kreseb a ilustrací]*. 1. vyd. Překlad Jana Hollanová. Praha: Talpress, 1997, 176 s. ISBN 80-719-7070-0.

NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

HLAVSA, Oldřich. *Typographia - Písmo ilustrace kniha*. Praha: SNTL, 1976.

WYNDHAM, John. *The day of the Triffids*. Reprinted. London: Penguin books, 2000. ISBN 978-014-1185-415.

GRATIAS, Jan. *Podivné rostliny s kaudexy a pachykauly*. Vyd. 1. Praha: Brázda, 2006, 170 s., 32 s. obr. příl. ISBN 80-209-0345-3.

AMBROSE, Gavin a Paul HARRIS. *Grafický design: Typografie*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2010, 175 s. ISBN 978-80-251-2967-8.

WIGAN, Mark a Paul HARRIS. *Umění ilustrace: vizuální myšlení*. Vyd. 1. Překlad Tereza Chocholová. Brno: Computer Press, 2010, 176 s. Základy designu. ISBN 978-802-5129-708.

1000 grafických prvků: pro zřetelnější a jasněji čitelný design. Praha: Slovart, 2009, 319 s. ISBN 978-80-7391-306-9.

Seznam internetových zdrojů

The Day of the Triffids. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/168643-day-of-the-triffids-the/>

BLAŽEK, Luděk. Základní fakta o produkci knih v ČR za rok 2010. SVAZ ČESKÝCH KNIHKUPCŮ A NAKLADATELŮ. *Svaz českých knihkupců a nakladatelů* [online]. [cit. 2012-11-01]. Dostupné z: <http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2010>

The Roxburghe Club: History. *The Roxburghe Club* [online]. [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: <http://www.roxburgheclub.org.uk/history/>

Historie SČB. [online]. [cit. 2012-12-04]. Dostupné z: http://scb.wdr.cz/scb_historie.html

DYRYNK, Martin. Bibliofilské hnutí v Čechách: geneze, bilance, realita, vize. *Zprávy: spolku českých bibliofilů v Praze*. 2008, č. 1. Dostupné z: http://scb.wdr.cz/scb_zpravy_2008-1_vyroci.html

ABOT - evropská autorská kniha. *Národní technická knihovna* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/1935-abot-evropska-autorska-kniha/>

The Hugo Awards [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.thehugoawards.org/>

Knihy a časopisy. *Zdeněk Burian* [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://zdenekburian.websnadno.cz/Knihy-a-casopisy.html>

John Wyndham: Den Trifidů. In: *LEGIE - databáze knih Fantasy a Sci-Fi* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.legie.info/kniha/1276-john-wyndham-den-trifidu/vydani#zalozky>

Periodika

PTÁČEK, Michal. Sazba & typografie. *PC World*. 1994. Celoroční seriál

KLIMEŠOVÁ, Jitka. Trifid a popularizace botaniky: Rekonstrukce Wyndhamova „antihrdiny“. *Vesmír: přírodovědecký časopis*. 2007, roč. 86, č. 8, 522 - 523. ISSN 1214-4029.

13. Přílohy

Seznam příloh

Příloha I Přehled vědecko-fantastického díla Johna Wyndhama.

Příloha II Přehled českých vydání Dne trifikidů s obálkami.

Příloha III Varianty návrhu obálky – Den trifikidů

Příloha IV Titulní dvoustrana

Příloha V Doplnující ilustrace

Příloha VI Celostránkové ilustrace

Příloha I

Přehled vědecko-fantastického díla Johna Wyndhama.

V závorce název a rok českého vydání.

Romány:

The Secret People, 1935

Planet Plane, 1936; přepracováno jako Stowaway to Mars 1953

The Day of the Triffids, 1951 (Den trifidů, 1972)

The Kraken Wakes, 1953 (Vetřelci z hlubin, 1994)

The Chrysalids, 1955 (Kukly, 1992)

The Midwich Cuckoos, 1957 (Midwichské kukačky, 1994)

The Outward Urge, 1959

Trouble with Lichen, 1960

Chocky, 1968 (Chocky, 1992)

Web, 1979

Sbírky povídek (řada vyšla česky v antologiích Vlak do pekla, 1976; Pozemšťané a mimozemšťané, 1981; Hledání budoucího času, 1985):

Jizzle, 1954

The Seeds of Time, 1956

Tales of Gooseflesh and Laughter, 1956

Consider Her Ways and Others, 1961

The Infinite Moment, 1961

The Best of John Wyndham, 1973

Sleepers of Mars, 1973

Wanderers of Time, 1973

Exiles on Asperus, 1979^{32 33}

³² SCHELLINGER, Paul E, Elizabeth NISHIURA a Karen P SINGSON. *Twentieth-century science-fiction writers*. 3rd ed. Chicago: St. James Press, c1991, xxvi, 1016 p. ISBN 15-586-2111-3.

³³ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

Příloha II

Přehled českých vydání Dne trifidů s obálkami.

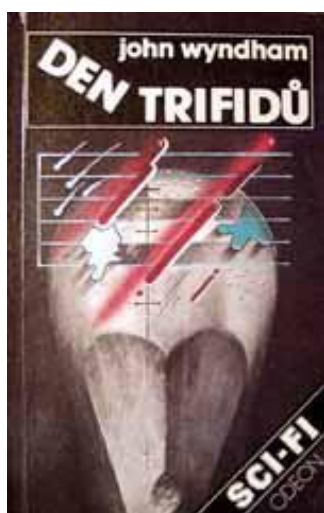
Mladá fronta, 1972, s použitím kresby Josefa Hochmana navrhl Miloslav Fulín

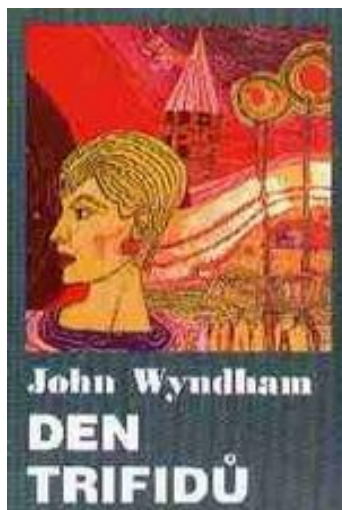
Mladá fronta, 1977, Jiří Svoboda

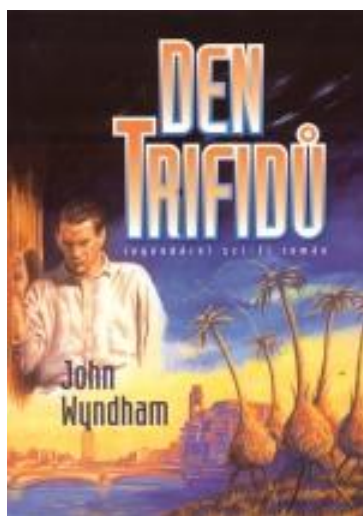
Odeon, 1990, Joska Skalník

Paralela 50, 1993

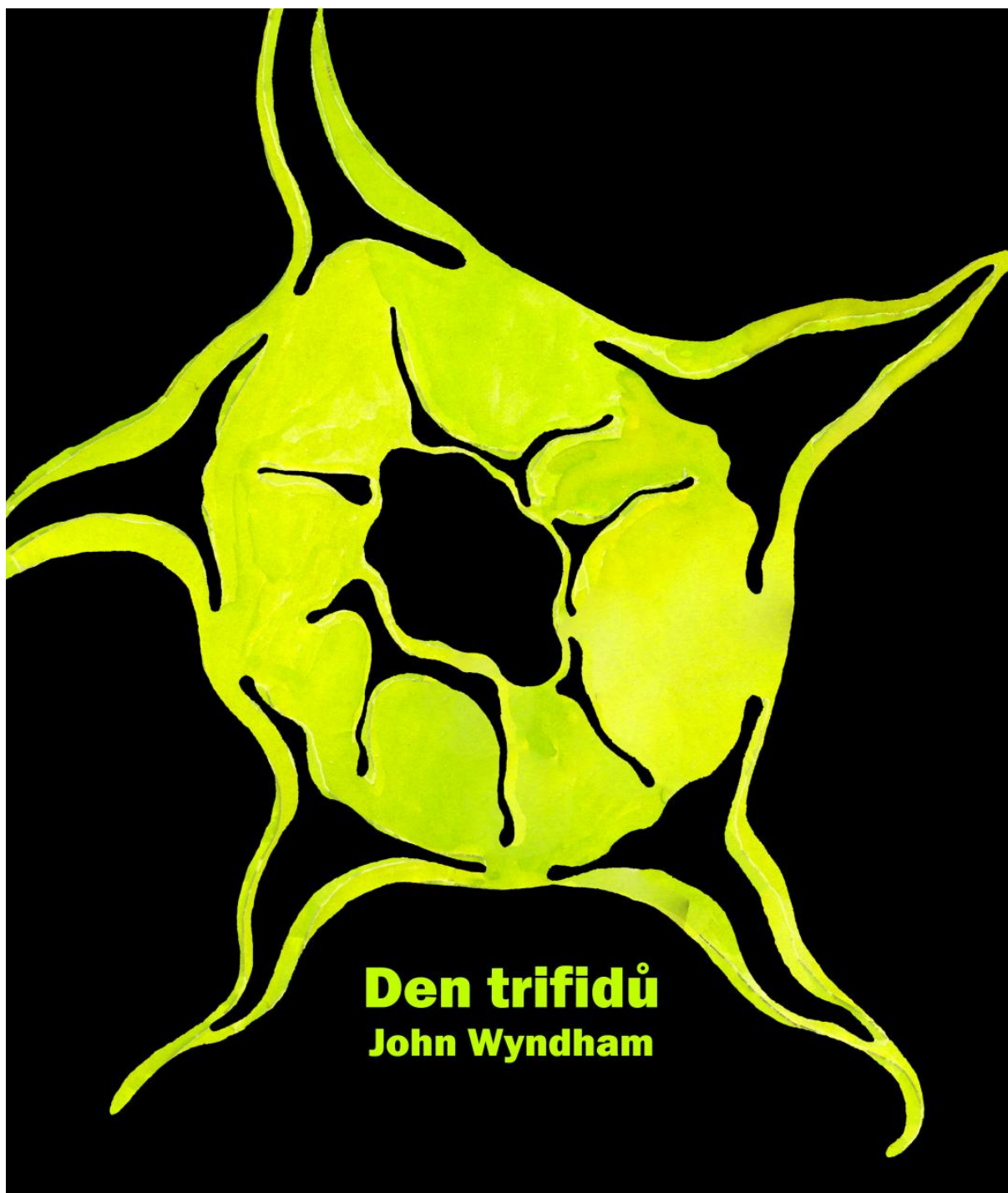
BB art, 1999, Alois Křesala³⁴

³⁴ John Wyndham: Den Trifidů. In: *LEGIE - databáze knih Fantasy a Sci-Fi* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.legie.info/kniha/1276-john-wyndham-den-trifidu/vydani#zalozky>

Příloha III

Varianty návrhu obálky – Den trifidů

Příloha IV

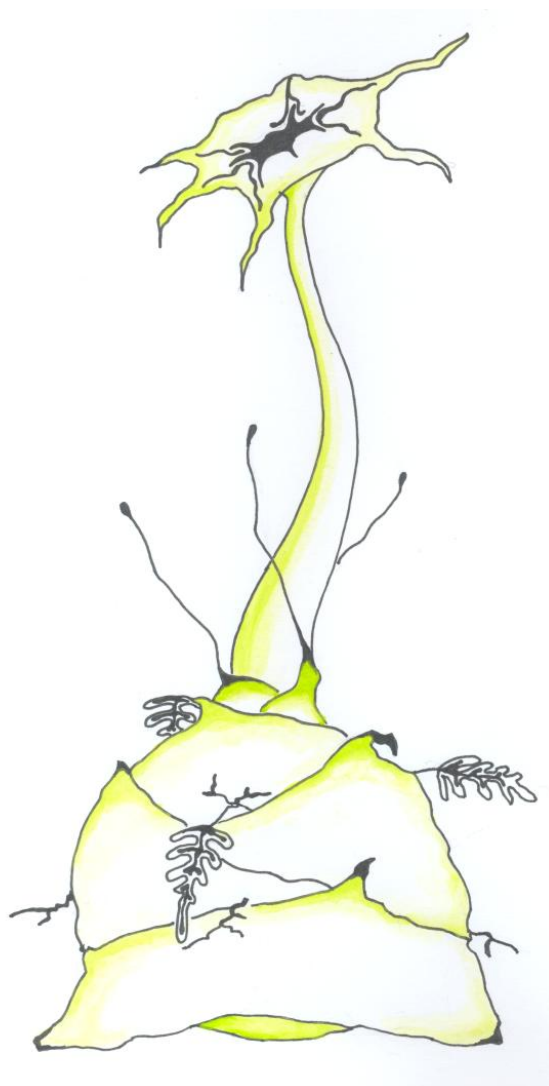
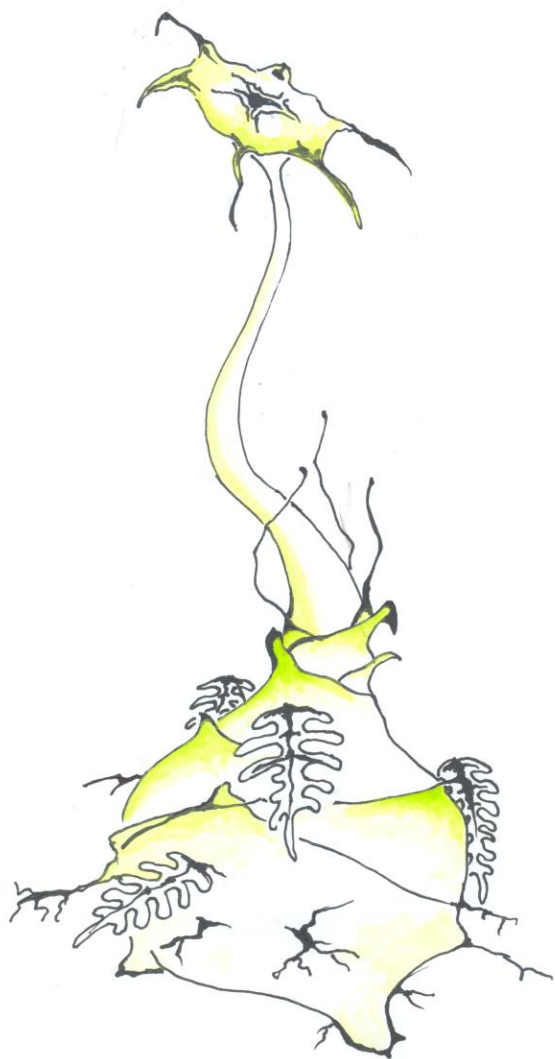
Titulní dvoustrana

Den trifidů
John Wyndham

Příloha V

Doplňující ilustrace

Příloha VI

Celostránkové ilustrace

